

ROZWÓJ PRZEMYSŁU ELEKTROTECHNICZNEGO NA TLE PRZEMIAN WŁASNOŚCIOWYCH W LATACH 1989-2011

Janusz NOWASTOWSKI

Polska Izba Gospodarcza Elektrotechniki

tel.: 604 947 566, e-mail: janusz.nowastowski@elektrotechnika.org.pl

Streszczenie: W artykule przedstawiono bardzo krótki rys historyczny przemysłu elektrotechnicznego w Polsce oraz szerzej przemiany w zakresie przemysłu przetwórczego, głównie elektrotechnicznego w okresie przemian ustrojowych i budowy III RP.

Słowa kluczowe: rozwój, przemysł elektrotechniczny, przemiany własnościowe.

1. WSTĘP

Działalność przemysłu elektrotechnicznego na terenach Polski datuje się od przeszło 100 lat. W niniejszym artykule pokazano krótki zarys początków tego przemysłu na obecnych ziemiach polskich, ciąg przemian związanych z dwudziestoleciami międzywojennym, II wojną światową, okresem 45 lat PRL i wreszcie burzliwe zmiany po nastaniu III RP.

2. POD ZABORAMI

Rozwój przemysłu elektrotechnicznego na terenach Polski zapoczątkowany został utworzeniem u schyłku XIX wieku kilku przedsiębiorstw w zaborach rosyjskim i austriackim. Wielkość zatrudnienia można szacować na ok. 1,5 tys. pracowników, w tym kilkudziesięciu inżynierów. Pierwszym samorządem gospodarczym był powstały w 1916 roku Polski Związek Przedsiębiorstw Elektrotechnicznych, zrzeszający 136 zakładów.

3. PO ODZYSKANIU NIEPODLEGŁOŚCI

W 1919 roku zawiązało się Stowarzyszenie Elektryków Polskich. Pierwsze lata niepodległości Polski były trudnym okresem dla tworzącego się rodzimego przemysłu elektrotechnicznego. Powodem tego były przede wszystkim brak kapitału i wykwalifikowanej kadry oraz niski poziom elektryfikacji kraju i krajowych inwestycji przy jednoczesnej silnej konkurencji firm zagranicznych.

W okresie prosperity lat 1926-29 podniesienie przez Rząd RP ceł na towary importowane skłoniło firmy zagraniczne do tworzenia spółek akcyjnych na terenie Polski. Przykładowo – w 1930 r. działa już siedem fabryk kablowych.

Ogólnoswiatowy kryzys w latach trzydziestych powoduje wprawdzie znaczący spadek wartości produkcji i zatrudnienia, nie zmniejsza jednak potencjału wytwórczego przedsiębiorstw elektrotechnicznych. W 1934 r. wartość

produkcji osiąga poziom przedkryzysowy, a na lata 1935-39 przypada okres szybkiego rozwoju przemysłu elektrotechnicznego.

Podkreślić przy tym należy, że w całym okresie międzywojennym przemysł elektrotechniczny w Polsce wykazywał szybsze tempo rozwoju niż inne gałęzie przemysłu. Ilustrują to wskaźniki wzrostu produkcji w latach 1928 – 1938: przemysł ogółem – 119%, przemysł metalowy – 150%, przemysł elektrotechniczny – 295%.

Rozwijają się duże zakłady produkcyjne, zarówno z udziałem kapitału rodzimego (np. Fabryka Aparatów Elektrycznych K. Szpotański i S-ka w Warszawie, zatrudniająca w 1938 r. 1500 pracowników, Fabryka Artykułów Elektrotechnicznych FAE Sp. Akc. inż. Stefan Ciszewski Bydgoszcz - 450 pracowników w 1938 roku, Zakłady Elektrotechniczne Bracia Borkowscy Warszawa - 1000 pracowników, Wytwórnia Aparatów Elektrycznych K. i W. Pustoła Warszawa, 1923 Fabryka Akumulatorów Karola Franciszka Pollaka, Biała) jak i przy zaangażowaniu kapitału zagranicznego (np. Zakłady Elektrotechniczne Rohn – Zieliński S.A. w Żychlinie, zatrudniające ok. 1000 pracowników), a także spółki akcyjne (np. pierwsza fabryka kabli 1923 rok „Kabel Polski S.A.” Bydgoszcz, „Fabryka Kabli Sp. A. Kraków”, zatrudniająca w 1938 r. 1000 pracowników). Udział kapitału zagranicznego w polskim przemyśle elektrotechnicznym w okresie międzywojennym wynosił ok. 50%. Przyjmuje się, że w 1939 r. działało ponad 200 fabryk przemysłu elektrotechnicznego zatrudniających łącznie ok. 20 000 pracowników, w tym ok. 500 inżynierów.

II wojna światowa nie tylko przerwała rozwój przemysłu, ale spowodowała ogromne straty, zarówno w kadrze inżynieryjno-technicznej jak i w posiadanym majątku. W wyniku działań wojennych ponad połowa przedsiębiorstw przemysłu elektrotechnicznego uległa zupełnemu zniszczeniu, pozostałe zostały poważnie zdewastowane. W następstwie wojny lat 1939-1945 potencjał produkcyjny przemysłu elektrotechnicznego został zniszczony w 85%.

4. OKRES PRL 1945-1989

W latach 1945-50 przemysł elektrotechniczny został prawie w całości znacjonalizowany. Należy jednak podkreślić, że personel kierowniczy tego przemysłu oraz większość jego byłych właścicieli uczestniczy w dalszym ciągu w procesie jego rozwoju. W 1947 r. działa już ponad 60 fabryk przemysłu elektrotechnicznego, a w 1948 r.

osiągnięty zostaje, pod względem wartości, przedwojenny poziom produkcji.

Charakterystyczną cechą rozwoju przemysłu elektrotechnicznego jest jego różnorodność, obejmująca następujące dziedziny:

- maszyny elektryczne,
- transformatory,
- kable i przewody,
- aparaty niskiego i wysokiego napięcia,
- mierniki elektryczne,
- automatykę,
- przekształtniki,
- izolatory ceramiczne i osprzęt sieciowy,
- spawarki,
- kondensatory do poprawy współczynnika mocy ,
- urządzenia elektrotermiczne,
- akumulatory i ogniwa,
- sprzęt instalacyjny.

Zapóźnienie w dziedzinie technologii materiałowych na obszarze krajów socjalistycznych powodowało nie tylko utratę rynków zachodnich, z których napływ dewiz odgrywał ważną rolę, ale przede wszystkim wpływał negatywnie na efekty ekonomiczne krajowych przedsiębiorstw. Korzystanie z nowoczesnych importowanych materiałów było tym bardziej utrudnione, że jednym z warunków wprowadzenia do produkcji nowych urządzeń w ówczesnej Polsce było wykorzystanie do ich konstrukcji materiałów produkowanych w kraju.

Dzięki utrzymującym się, przez cały okres PRL, kontaktami z organizacjami międzynarodowymi (IEC, CIGRE, CIRED) środowisko polskich elektryków było dobrze zorientowane co do kierunków postępu przemysłu elektrotechnicznego w krajach przodujących technicznie i tę wiedzę próbowało wykorzystać w działaniach podejmowanych w kraju.

Mimo opisanych trudności udało się jednak utrzymać polski przemysł elektrotechniczny na średnim poziomie światowym.

W latach 1970-80 argumentem przemawiającym do ówczesnych władz centralnych była konieczność eksportu wyrobów polskiego przemysłu elektrotechnicznego do krajów należących do tzw. strefy dolarowej. Eksport ten, począwszy od lat 70. XX w., znacznie się rozszerzał, zwłaszcza w dziedzinie maszyn i aparatów elektrycznych oraz kabli. Znaczący eksport przemysłu elektrotechnicznego do krajów zachodnich chronił tę gałąź przemysłu przed naciskami RWPG na specjalizację poszczególnych krajów socjalistycznych w produkcji określonych materiałów i urządzeń, a także przed tendencją wprowadzania norm radzieckich. Ma to bardzo duże znaczenie w późniejszym okresie transformacji przemysłu polskiego po rozpadzie ZSRR.

W latach 70. dodatkowym silnym argumentem, przemawiającym za rozwojem eksportu urządzeń elektrycznych do krajów wolnodewizowych, staje się opanowanie przetwórstwa miedzi wydobywanej przez KGHM. W latach 1970-80 wartość eksportu wyrobów kablowych wzrosła ponad dziesięciokrotnie.

Lata 70. charakteryzuje również otwarcie przemysłu krajowego na kontakty z rynkami zachodnimi, co łączy się zarówno z wdrażaniem produkcji wyrobów opracowanych przez rodzime zaplecze naukowo-badawcze, jak i wyrobów i technologii wdrażanych w drodze zakupu licencji. W latach 1971-1975 następuje szczególnie intensywny rozwój przemysłu maszyn i aparatów elektrycznych. Wdrożenie

wielu licencji zaowocowało uruchomieniem wielkoseryjnej i masowej produkcji silników elektrycznych małej i średniej mocy, wyrobów aparatury elektrycznej, maszyn prądu stałego i narzędzi elektrycznych. Istotne było nadrobienie wieloletnich opóźnień zarówno w metodach wytwarzania maszyn, jak i aparatury. W 1980 r. eksport stanowił 28% produkcji przemysłu maszyn i aparatów elektrycznych.

Okres lat 1975-80 ugruntował pozycję przemysłu maszyn i aparatów elektrycznych oraz przemysłu kablowego jako najbardziej znaczących przetwórców krajowego bogactwa surowcowego, jaką stanowiła miedź.

Okres szybkiego rozwoju lat 70. przerywa kryzys występujący w latach 80. Gwałtowne zahamowanie realizacji inwestycji krajowych pociąga za sobą równie gwałtowny spadek zapotrzebowania na wyroby elektrotechniczne. Władze centralne, kierując się doraźnymi potrzebami dewizowymi, eksportują do krajów należących do strefy dolarowej miedź i aluminium w stanie nieprzetworzonym, ograniczając tym samym przydział tych surowców dla przemysłu elektrotechnicznego, co stawiało go (zwłaszcza przemysł kablowy) w sytuacji kryzysowej. W 1982 r. przydział miedzi i aluminium zmniejszył się odpowiednio o ok. 30 i 40%. Na te problemy nałożył się jeszcze spadek zamówień ze strony ZSRR. Kryzys ten trwa do lat 90.

Przemysł przetwórczy w latach 70-tych i początku lat 80-tych w obszarze elektrotechniki, telekomunikacji i elektroniki był grupowany w zjednoczenia /zrzeszenia, a spółdzielczość w centralne związki.

Przypomnijmy ich nazwy i należące do nich firmy:

EMA Zjednoczenie Przemysłu Maszyn i Aparatów Elektrycznych

- APATOR Toruń
- APENA Bielsko
- BELMA Bydgoszcz
- BESEL Brzeg
- CELMA Cieszyn
- DOLMEL Wrocław
- Dolnośląskie Zakłady Wytwórcze Aparatury Precyzyjnej Żąbkowice
- ELAN Łódź
- ELESTER Łódź
- ELKTRO CARBON Tarnowskie Góry
- ELTA Łódź
- EMIT Żychlin
- INDUKTA Bielsko
- KARELMA Piechowice
- KOMEL Katowice
- MEFTA Mikołów
- MELTA Łódź
- MIKROMA Września
- SILMA Sosnowiec
- TAMEL Tarnów
- WAMEL Warszawa
- Warszawska Wytwórnia Wyrobów Elektrotechnicznych Glina k. Otwocka
- WIFAMEL Poznań
- Zakłady Wytwórcze Aparatury Wysokiego Napięcia im. Dymitrowa Warszawa
- ZWAR Warszawa Międzyzlesie

ELKAM Zjednoczenie Przemysłu Kabli i Sprzętu Elektrotechnicznego

- Biprokabel – Biuro Projektowe, Bydgoszcz
- Bydgoska Fabryka Kabli, Bydgoszcz
- Fabryka Kabli Załom Szczecin
- Fabryka Kabli, Ożarów
- Kablosprzęt – Przedsiębiorstwo Doświadczalne Ożarów Mazowiecki
- Krakowska Fabryka Kabli i Maszyn Kablowych, Kraków
- Śląska Fabryka Kabli, Czechowice-Dziedzice

MERA Zjednoczenie Przemysłu Automatyki i Aparatury Pomiarowej

- Eureka w Warszawie
- FMiK Era w Warszawie
- Mera w Lewinie Brzeskim
- Mera-Błonie w Błoniu
- Mera-Elwro we Wrocławiu
- Mera-Elzab w Zabrzu
- Mera-Kfap w Krakowie
- Mera-KFM we Włocławku
- Meral-Lumel w Zielonej Górze
- Meramat w Warszawie
- Meramont w Poznaniu
- Mera-Pafal w Świdnicy
- Mera-Pnefal w Warszawie
- Mera-Poltik w Łodzi
- Mera-Refa w Świebodzicach
- MERASTER w Katowicach
- Mera-System w Katowicach
- Meratronik w Szczecinie
- Meratronik w Warszawie
- Mera-Wag w Gdańsku
- Mera-Zap w Ostrowie Wlkp.
- Mera-ZEM w Nasielsku
- Mera-Zuap w Sosnowcu

PREDOM Zjednoczenie Przemysłu Zmechanizowanego Sprzętu Domowego

- Dezamet, Nowa Dęba
- Eda, Poniatowa
- Farel, Kętrzyn
- Łucznik, Radom
- Mesko, Skarżysko-Kamienna
- Metrix, Tczew
- Metron, Toruń
- Polar, Wrocław
- Premet, Pieszyce
- Prespol, Niewiadów
- Prexer, Łódź
- Romet, Bydgoszcz
- Selfa, Szczecin
- Termet, Świebodzice
- Wromet, Wronki
- Wrozamet, Wrocław
- Zelmer, Rzeszów

TELKOM Zjednoczenie Przemysłu Teleelektronicznego

- Telkom-PZT, Warszawa
- Telkom-RWT, Radom
- Telkom-Simet, Jelenia Góra
- Telkom-Telcent, Kobyłka
- Telkom-Telcza, Czaplinek

- Telkom-Teletra, Poznań
- Telkom-Telfa, Bydgoszcz
- Telkom-Telmor, Gdańsk
- Telkom-Telnot, Kraków
- Telkom-Telos, Kraków
- Telkom-Teltech Szczecinek
- Telkom-Telzas, Szczecinek
- Telkom-ZWUT, Warszawa

UNITRA Zjednoczenie Przemysłu Elektronicznego i Teletechnicznego

- Biazet Białystok
- CEMAT Warszawa
- CEMI Warszawa
- CERAD Białogard
- Diora Dzierżoniów
- Dolam Wrocław
- Eltra Bydgoszcz
- Elwa Kołobrzeg
- Fonica Łódź
- Lamina Piaseczno
- Magmor Gdańsk
- Miflex Kutno
- Polfer Skierniewice
- Polkolor Piaseczno
- Profil Szydłowiec
- Radmor Gdańsk
- Radwar Warszawa
- Rawar Warszawa
- Telam Warszawa
- Telpod Kraków
- Tonsil Września
- Toral Toruń
- Unima Koszalin
- Unimor Gdańsk
- Unitech Gniew, Białogard, Mława, Lipsk, Żuromin, Maków Maz.
- Unitra Lubartów
- Unitra Rzeszów
- Unizet Warszawa
- Warel Warszawa
- WZT Warszawa
- Zapel Boguchwała
- Zatra Skierniewice
- Zelos Piaseczno
- ZRK Warszawa
- Zumet Bartoszyce

POLAM Zjednoczenie Sprzętu Oświetleniowego i Elektromechanicznego

- Fabryka Żarówek Helios Katowice,
- Huta Szkła Ożarów
- Metlam Warszawa
- Mewa Bielsko-Biała
- Polam Pabianice
- Polam-Bielsko
- Polam-Farel Kętrzyn
- Polam-Gdańsk
- Polam-Gostynin
- Polam-Katowice
- Polam-Kontakt Czechowice Dziedzice
- Polam-Meos Warszawa

- Polam-Mysłakowice,
- Polam-Nakło ,
- Polam-Pieńsk
- Polam-Piła
- Polam-Poznań
- Polam-Przemysł
- Polam-Pułtusk
- Polamp-Warszawa, Ożarów Mazowiecki
- Polam-Radom
- Polam-Rzeszów
- Polam-Suwałki
- Polam-Szczecinek
- Polam-Wieliczka
- Polam-Wilkasy
- Unima Warszawa

Centralny Związek Spółdzielczości Inwalidzkiej i Centralny Związek Spółdzielczości Pracy

Zrzeszały wiele ważnych firm z branży elektrycznej. Większość z tych firm przetrwała do chwili obecnej i utrzymuje obecnie status zakładów pracy chronionej (ZPCHr) należąc aktualnie do Krajowego Związku Spółdzielni Inwalidów i Spółdzielni Niewidomych lub Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy.

- Spółdzielnia Inwalidów Spamel w Twardogórze
- Spółdzielnia Inwalidów Elwat we Wrocławiu
- Spółdzielnia Inwalidów Elektromechaniczna w Dzierżoniowie
- Spółdzielnia Inwalidów i Niewidomych Promet w Sosnowcu
- Spółdzielnia Inwalidów Pokój w Łodzi
- Spółdzielnia Inwalidów Simet w Jeleniej Górze
- Spółdzielnia Inwalidów Sintur w Turku
- Spółdzielnia Inwalidów Inprodus w Jaworze
- Spółdzielnia Inwalidów Elsin w Żąbkowicach Śląskich
- Spółdzielnia Inwalidów Naprzód Sosnowiec
- Spółdzielnia Inwalidów Teksim Milicz
- Spółdzielnia Niewidomych LSN Lublin
- Spółdzielnia Inwalidów Simech Oświęcim
- Spółdzielnia Inwalidów Sinpo Poznań
- Spółdzielnia Elektra Warszawa
- Spółdzielnia Elektromet Szczecin
- Spółdzielnia Pracy Spel Kraków

Centralny Związek Rzemiosła

Przez cały okres PRL istniało w Polsce rzemiosło jako jedyna dopuszczalna forma aktywności prywatnej poza rolnictwem, drobnym handlem detalicznym oraz prywatnym transportem taksówkowym.

Pod bacznym i krytycznym okiem ideologii socjalistycznej dopuszczano, aby w prywatnym władaniu były tylko pewne obszary usług i bardzo drobna wytwórczość.

W obszarze elektrotechniki funkcjonowały usługi elektroinstalacyjne, elektromechanika samochodowa oraz naprawa AGD i RTV.

Jakakolwiek produkcja w rękach prywatnych budziła obawy o odradzenie kapitalizmu i była tępiona poprzez zakazy zatrudniania ponad limit 5 osób oraz nieustanne kontrole organów finansowych.

Poprawiającym sposobem funkcjonowania okazało się zawiązanie Spółdzielni Rzemieślniczych - zaopatrywanie i sprzedawanie towarów za ich wyłącznym pośrednictwem.

Spółdzielnie te rozliczały również ryczałtowe podatki, co ograniczyło karne kontrole skarbowe.

Firmy polonijne

Kolejnym znaczącym wyłomem w gospodarce socjalistycznej stały się począwszy od roku 1976 firmy polonijne. Wielu drobnych przedsiębiorców, obywateli PRL zaczęło namawiać swoich znajomych lub rodziny przebywające za granicą do tworzenia tam pół-fikcyjnych przedsiębiorstw, które następnie zakładały w Polsce swoje „przedstawicielstwa”. Wtedy właśnie dla tego rodzaju działalności ukuto nazwę „firma polonijno-zagraniczna”.

Działalność tę w praktyce usankcjonowała uchwała Rady Ministrów z lutego 1979 r., która zezwoliła na tworzenie w wybranych branżach już nie „przedstawicielstw”, lecz po prostu przedsiębiorstw z udziałem zagranicznego kapitału i jednocześnie uprościła sposób ich tworzenia oraz dała im szereg przywilejów dewizowo-podatkowych oraz możliwość dość swobodnego kształtowania cen swoich produktów, których nie miały w tym czasie przedsiębiorstwa państwowe i rzemiosło. Otworzyło to drogę do szybkiego wzrostu liczby tych firm i skali ich działalności.

5. PRZEMIANY USTROJOWE PO 1989 ROKU - III RZECZPOSPOLITA POLSKA

Przełomowym impulsem wyzwającym energię społeczeństwa w kierunku produkcji, handlu i usług stała się kultura wręcz - Ustawa o działalności gospodarczej autorstwa ministra przemysłu Mieczysława Wilczka z roku 1988, czyli jeszcze za rządów premiera Mieczysława Rakowskiego i władzy partyjnej Wojciecha Jaruzelskiego.

Artykuł pierwszy głosił: „Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej jest wolne i dozwolone każdemu na równych prawach, z zachowaniem warunków określonych przepisami prawa”, a artykuł 4 brzmiał: „Podmioty gospodarcze mogą w ramach prowadzonej działalności gospodarczej dokonywać czynności i działań, które nie są przez prawo zabronione”.

Wyzwoliła ona w Polakach niesłyszana energię, doprowadziła do powstania w ciągu kilku lat 2 mln nowych firm i stworzyła 5–6 mln nowych miejsc pracy.

Terapia szokowa planu Balcerowicza została wprowadzona w 111 dni w roku 1990.

W momencie wprowadzenia panowała w Polsce hiperinflacja (roczna stopa inflacji w 1989: +639,6%, zadłużenie zagraniczne wynosiło 42,3 mld USD, występowały olbrzymie niedobory rynkowe oraz postępująca, nieformalna dolaryzacja obrotu, a całość gospodarcze groziła zupełna zapaść.

Plan miał doprowadzić do stabilizacji makroekonomicznej (przede wszystkim do redukcji inflacji) oraz umożliwić transformację z gospodarki centralnie sterowanej do rynkowej.

Jednym z istotnych elementów tego planu było szybkie zmniejszenie udziału własności państwowej w przemyśle poprzez różne formy prywatyzacji.

Spośród różnorodnych motywów prywatyzacji najczęściej wymieniane są:

- efektywnościowy (podniesienie ekonomicznej sprawności, czyli efektywności przedsiębiorstw i całej gospodarki),
- ekonomiczny (podniesienie dochodowości przedsiębiorstw i bogactwa państwa oraz społeczeństwa),
- ideologiczny (ograniczenie roli państwa w życiu gospodarczym na korzyść instytucji prywatnych),

- społeczny (podniesienie poziomu życia społeczeństwa, jego upodmiotowienie, ograniczenie biurokracji, większa swoboda gospodarcza zapewniająca demokrację gospodarczą i polityczną).

W Polsce uregulowania prawne doprowadziły do ukształtowania się form prywatyzacji, do których należą:

- prywatyzacja kapitałowa - polegająca na przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę skarbu państwa, a następnie na jego właściwej prywatyzacji,
- prywatyzacja likwidacyjna - polegająca na faktycznym bądź tylko formalnym zlikwidowaniu przedsiębiorstwa państwowego po to, by sprzedać jego majątek, wnieść go do spółki lub oddać w użytkowanie spółce pracowniczej.

Spółki handlowe powstałe w procesie prywatyzacji to:

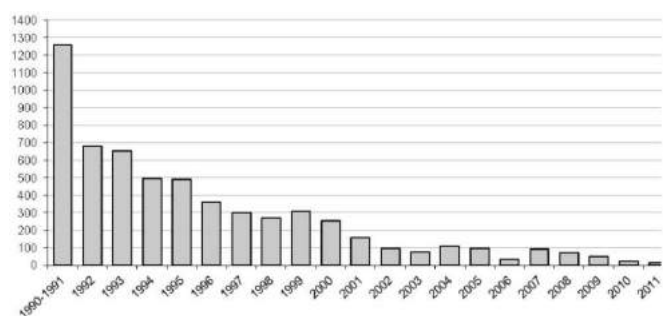
- 1) jednoosobowe spółki Skarbu Państwa utworzone drogą przekształcenia (komercjalizacji) przedsiębiorstw państwowych,
- 2) spółki z udziałem wierzycieli powstałe w wyniku komercjalizacji,
- 3) spółki uczestniczące w Programie NFI,
- 4) spółki sprywatyzowane pośrednio (kapitałowo) – powstałe w wyniku zbycia akcji lub udziałów Skarbu Państwa w spółkach jednoosobowych,
- 5) spółki prywatyzowane poprzez obejmowanie akcji w podwyższonym kapitale zakładowym jednoosobowych spółek Skarbu Państwa,
- 6) spółki z udziałem Skarbu Państwa, do których wniesiono majątek przedsiębiorstw państwowych sprywatyzowanych bezpośrednio lub zlikwidowanych,
- 7) spółki pracownicze, powstałe w celu przejścia w odpłatne użytkowanie, poprzez leasing, majątku sprywatyzowanych bezpośrednio lub zlikwidowanych przedsiębiorstw państwowych.

W okresie 1990-2011 procesem prywatyzacji objęto 7551 przedsiębiorstw państwowych, z czego 1761 skomercjalizowano, 2195 poddano prywatyzacji bezpośredniej, 1941 postawiono w stan likwidacji z przyczyn ekonomicznych, a 1654 stanowiły zlikwidowane państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej, których mienie przejęła Agencja Nieruchomości Rolnych (dawna Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa).

Najwięcej przedsiębiorstw objęto procesem przekształceń własnościowych w początkowym okresie transformacji (1258 przedsiębiorstw w latach 1990-1991 i 1402 w 1992 r.).

W następnych latach ich liczba malała aż do 35 w 2006 r.

W 2011 r. procesem przekształceń objęto 12 przedsiębiorstw.

Rys. 1. Przedsiębiorstwa państwowe objęte procesem przekształceń własnościowych w latach 1990-2011 (bez państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej)

W całym okresie prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych dominującą liczebnie grupę stanowiły podmioty zajmujące się przetwórstwem przemysłowym (43,6%). Znacznie mniejszą grupą były przedsiębiorstwa zajmujące się budownictwem (17,2%) oraz handlem i naprawą pojazdów samochodowych (11,7%).

Aktualnie struktura własnościowa podmiotów gospodarczych w Polsce przedstawia się następująco :

Ogółem firm	193.346
Własność publiczna	2.208
Własność prywatna	191.138
- krajowa	187.497
- w tym spółdzielcza	543
- zagraniczna	3.174

Prywatyzacja przedsiębiorstw sektora elektronicznego i elektrycznego oraz rozwój firm prywatnych doprowadziło do następującej ilości podmiotów gospodarczych w roku 2012:

Sektor publiczny	18 firm
Sektor prywatny	4.919 firm.

6. PRZEMYSŁ ELEKTROTECHNICZNY PO PRZEMIANACH ROKU 1989

Zainicjowana w latach dziewięćdziesiątych prywatyzacja przedsiębiorstw polskiego przemysłu elektrotechnicznego z dużym udziałem kapitału zagranicznego budziła niepokój w środowisku polskich inżynierów, co do przyszłej strategii zagranicznych inwestorów.

Krytycznym punktem w procesach prywatyzacyjnych był zamiar sprzedaży Kombinatoru Górniczo-Hutniczego Miedzi (KGHM) koncernom zagranicznym, mimo wysokiego poziomu technologicznego, jaki uzyskano w ciągu przetwórczym miedzi (także w produkcji kabli i przewodów).

Taki sposób postępowania naruszałby jedną z ważniejszych zasad industrializacji mówiącej o celowości jak najwyższego przetwarzania rodzimych surowców w danym kraju. Dzięki interwencji wielu środowisk zrezygnowano z tego pomysłu.

Polski przemysł maszyn elektrycznych, transformatorów, osprzętu i oświetlenia został stopniowo sprzedany zagranicznym koncernom oraz na terenie Polski powstały oddziały produkcyjne lub handlowe następujących koncernów i firm zachodnich: ABB, Alcatel-Lucent, Alstom, Areva, Arot, Benning Power, Bombardier, Bosch Siemens, Cantoni Motors, Dehn, Eaton Electric, Electrolux, Elsteel, Emerson, Ensto, ETI, Festo, Fibox, Fleku, GE Power, Hager Polo, Haupa, Helukabel, Hensel, Hitachi, Hoppecke Batterie, Houben, IBM, Klauke, Indesit, Jean Mueller, Lapp Kabel, Kontakt-Simon, Legrand, Leoni Kabel, Lenze, LG Electronics, M.Schneider, Mitsubishi, Molex, Morgan Karbon, Narva, Nexans, Niedax Kleinhuis, Nkt Cables, Nord, Noratel, OBO Bettermann, OEZ, Osram, Ormazabal, Partex, Patelec, Pfisterer, Philips, Phoenix, PUK Werke, Rittal, Rockwell, Samsung, Scame, Schrap, Schmersal, Schneider Electric, Schrack, Schreder, Schroff Pentair, Segu, SelfaGE, Sels, Semikron, Siba, Sibille, Spelsberg, Steute, Stiebel, Stoeber, Tamel, Thaler, Tycos Electronic, Uesa, Uriarte, Viessman, Wago, Wavin-Arot, Weidmuller, Whirpool, Wiha, Woodward, Zelmer, Zircon, Zucchini, 3M.

Jedynie trzon polskich fabryk kablowych nie uległ rozproszeniu, znalazł polskich nabywców i Telefonii Kable S.A. dobrze sobie radzi na rynku światowym.

Procentowy udział kapitału zagranicznego w produkcji przedsiębiorstw przemysłu elektrotechnicznego w latach 2002-2014 stabilizuje się na poziomie ok. 50%, tj. na poziomie zbliżonym do przedwojennego, lecz przy wielokrotnie większej wartości bezwzględnej.

Równocześnie do toczącego się procesu prywatyzacji, po odzyskaniu wolności gospodarczej wielu przedsiębiorczych Polaków zaczęło tworzyć od podstaw nowe firmy, początkowo o charakterze rzemieślniczym.

W sektorze przemysłu elektrotechnicznego obecnie zarejestrowano 632 firm o zatrudnieniu przekraczającym 9 osób.

Firm rodzinnych i spółek polskich przedsiębiorców, które wyrosły na przedsiębiorstwa o zatrudnieniu ponad 50 osób mamy odpowiednio:

- dział PKD 26 Produkcja komputerów i urządzeń elektronicznych - ok. 120 firm,

- dział PKD 27 Produkcja urządzeń elektrycznych - ok. 220 firm.

Firmy o zatrudnieniu ponad 50-ciu pracowników w produkcji urządzeń elektronicznych i elektrycznych muszą wykazywać się w obecnej sytuacji otwartego rynku światowego poziomem co najmniej europejskim, a w wielu wypadkach nawet przodującym poziomem światowym.

Wielkim przyspieszaczem okazały się środki europejskie na modernizację przemysłu. Setki firm skorzystały z różnorodnej pomocy, od certyfikacji systemów zarządzania ISO, po zakupy całych linii technologicznych.

Przytoczmy nazwy firm o kapitale polskim z branży elektrycznej, które są już znane w Europie, a posiadają historię startującą w latach 90-tych XX w. oraz firmy, które rozwinęły się po prywatyzacji pracowniczej.

Nazwy firm skrótowe w kolejności alfabetycznej: AKS Zielonka, Alfa, Alpar, Amica, Apator, Baks, Banaszak, Belma BAS, Bitner, BKT Elektronik, CET-Zamel, Cynkmal, Damel, Dospel, Drut-Plast, Elektra, Eltrim, Elko-Bis, Elma Energia, Ełktrim, Elpar, Elektroplast Bydgoszcz, Elektroplast Opatówek, Elektroplast Stróża, Elektroplast Nasielsk, Elektrotermia, Elhand Transformatory, Eleuro, Elgis Garbatka, Elgotech, Elko-Bis, Eltron Kabel, Emitem, Enco, Energoaparatura, Ergom, Erko, ES-System, Eurotrafo, F&F, Fanina, Fibar Group, Galmar, Govenia, Gromet, Grulat, H.Sypniewski, Horpol, Hulanicki-Bednarek, Imperial, Iglotech, Instalacje-ST, Introl, Ingremio, Irmot, Irna, Izar, Izoplast, IzoTech, Jad, Jakmet, Jenox, JS Integral, JG Wołomin, Jonex, Jurex, Kaja, Kared, Karlik, Karpicko, Karwasz, Kemar, Kolmet, KOS, Kubiak, Kurant, Lemet, LUG, Madex, Manex, Marmat, Medcom, Miflex, Minbud, Olmex, Ospel, Pastuszko, Pawbol, Plastmal, Plexiform, Polna, Polmark, Radpol, Rabbit, Radiolex, Relpol, Rosa, Sabaj, Sakspol, Satel, Sintur, Simet, Skoff, Slican, Sonel, SpyraPrimo, Stasiński, Strunobet, Tabemax, Tatarek, Taurus-Technic, Technokabel, Technodiament, TeleFonika, Teknosystem, Terel, Termel, Termoaparatura, Termogum, Tesat, Timex, TK Rem, Transformex, TT Plast, Twelve, Twerd, Voltrim, Vigo System, Wamtechnik, Wamel, Wesem, Woltan, WObit, Zapel, Zaron, Zolan, ZPAS, ZWAE, Zwarpol, ZPUE Włoszczowa.

Działy elektryczne wykazują przodującą tendencję wzrostową od momentu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku.

Tablica 1.

Wartości sprzedaży w cenach bieżących (mln zł) i zatrudnienie

	Przemysł przetwórczy		Przemysł elektryczny		Przemysł elektroniczny	
	sprzedaż	zatrudnienie	sprzedaż	zatrudnienie	sprzedaż	zatrudnienie
2004	576.838	2503	19.013	90	14.725	44,6
2005	590.267	2163	19.485	72,7	17.742	46,2
2006	667.366	2225	26.592	79,5	24.399	51,2
2007	760.819	2351	30.366	90	29.094	60,2
2008	800.176	2431	31.855	97,2	26.761	63,7
2009	741.741	2262	34.379	90,2	28.832	57,5
2010	814.957	2230	38.093	89,9	38.861	61,6
2011	950.361	2251	41.827	93,9	34.751	58,7
2012	985.321	2218	43.099	92,6	34.743	56
2013	1.031.402	2029	46.061	90	32.046	48
2014	995.888	2540	47.315	97	33.741	53
Prognoza 2015	+6,8%	+1,8%	+12,9%	+5,0%	+14,5%	+5,1%

Tablica 2. Produkcja poszczególnych ważniejszych produktów w latach 2005-2013 (w tys. sztuk, z wyjątkiem Druty i przewody izolowane - w tys. ton)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wyroby elektroniczne									
Maszyny cyfrowe	145	260	229	314	5202	5876	4439	4520	4548
Odbiorniki TV	6660	8862	18690	16726	23418	28341	24040	20480	18691
Gazomierze	394	494	535	525	558	718	1871	1651	2611
Wodomierze	1513	1051	1119	2337	3022	2613	4008	5541	6401
Liczniki energii elektrycznej	1262	1120	1049	956	970	1080	3241	4444	3721
Urządzenia elektryczne									
Silniki elektryczne i prądnice	6660	9080	9220	12051	15816	21158	1215	22532	25255
Akumulatory	6355	6765	6873	6228	6045	7697	7452	6199	6190
Żarówki	971	749	700	601	498	505	490	244	196
Chłodziarki i zamrażarki	1691	1976	2326	2255	1886	1867	1748	2220	2885
Pralki automatyczne	1446	2102	1943	2500	3251	4025	4036	4953	5634
Odkurzacze	1315	1230	1381	1215	1013	993	996	931	947
Kuchnie elektryczne	843	467	622	706	590	586	591	421	1373

Kuchnie gazowe z piekarnikiem	797	822	882	1045	625	625	634	623	574
Druty i przewody izolowane	330	362	446	421	277	338	332	300	314
Zmywarki do naczyń							2928	3110	3471

Tablica 3. Eksport i import w 2013 roku - towary z grupy "Maszyny i urządzenia, sprzęt elektroniczny i elektrotechniczny"

Ogółem	IMPORT	EKSPORT
	151.980.832,2	159.907.606,6

Tablica 4. Według nomenklatury scalonej CN (Combined Nomenclature) Departamentu statystyki ONZ - rok 2013

	IMPORT (tys. PLN)	EKSPORT (tys. PLN)
Urządzenia klimatyzacyjne	1.202.416,1	3.636.942,4
Chłodziarki, zamrażarki	1.933.962,0	1.276.656,4
Pralki domowe i profesjonalne	1.007.658,7	4.096.131,3
Narzędzia ręczne, pneumatyczne i hydrauliczne	1.172.849,9	403.138,0
Maszyny do przetwarzania danych	10.796.262,7	8.775.942,8
Części do maszyn biurowych i elektronicznych	4.230.627,0	1.424.783,0
Maszyny do obróbki gumy i tworzyw	1.334.466,1	208.458,5
Silniki elektryczne i prądnice	2.103.924,2	1.283.807,9
Zespoły prądotwórcze	994.260,9	404.422,0
Transformatory, przekształtniki i wzbudniki	2.745.750,8	2.868.793,1
Ogniwa i baterie galwaniczne	210.933,4	240.324,5
Akumulatory wraz z separatorami	1.608.700,4	2.175.682,3
Elektromechaniczny sprzęt gospodarstwa domowego	520.342,4	354.962,1
Urządzenia zapłonowe i rozrusznikowe	805.031,4	912.733,1
Elektryczny sprzęt oświetleniowy i sygnalizacyjny	1.044.013,2	2.040.084,2
Urządzenia elektrotechniczne domowe (grzałki, żelazka suszarki i inne)	2.435.496,5	3.507.092,1

Aparatura telekomunikacyjna	11.005.836,9	10.936.132,9
Mikrofony, głośniki, słuchawki i wzmacniacze	730.402,9	344.958,1
Aparatura video i zapis dźwięku	242.154,3	124.449,4
Aparatura nadawcza do RTV, kamery	1.682.879,8	646.036,3
Aparatura odbiorcza radiofonii	460.841,4	245.796,3
Aparatura odbiorcza telewizyjna, monitory	5.076.928,3	14.881.460,0
Aparatura elektryczna do przełączania obwodów na napięcie 1000V	3.729.141,6	3.413.832,5
Tablice, panele, konsole, pulpity do sterowania i rozdzielania energii elektrycznej	1.528.972,6	2.175.701,5
Lampy żarowe, wyładowcze, ultrafioletowe, układy reflektorów	1.797.296,0	3.264.491,4
Elektroniczne układy scalone	6.190.894,8	729.068,5
Izolowane druty, kable, inne przewody elektryczne	4.277.104,4	8.767.898,2
Elementy izolacyjne dla maszyn, urządzeń i sprzętu elektrycznego	334.504,1	216.950,2

7. PODSUMOWANIE

Oceniając rozwój przemysłu elektrotechnicznego w Polsce w przeciągu ostatnich dwudziestu lat, a szczególnie w okresie ostatnich ośmiu lat przynależności do UE można stwierdzić, że jesteśmy w Polsce sektorem wzorcowym.

Wiele dawnych dużych firm państwowych odnalazło nową drogę rozwojową z udziałem kapitału zagranicznego, inne sprywatyzowały się i pozostają spółkami kapitału polskiego. W Polsce zostały stworzone dobre warunki dla inwestycji zagranicznych. Zaowocowało to powstaniem szeregu fabryk pobudowanych od podstaw dla produkcji sektora elektrycznego i elektronicznego.

Najbardziej znane są fabryki sprzętu AGD, montownie telewizorów, fabryki wiązek kablowych do motoryzacji oraz centra serwisowe sprzętu elektronicznego. Sprzyjają temu mnożące się strefy i parki przemysłowe oferujące infrastrukturę oraz ulgi podatkowe. W strefach tych mogą oczywiście również inwestować polscy przedsiębiorcy, lecz firmy istniejące od lat poza tymi strefami są poddane niesprawiedliwej silnej presji konkurencyjnej.

Wreszcie wiele dawnych produkcyjnych zakładów rzemieślniczych przeżyło wspaniały rozwój i są to piękne, nowoczesne firmy niczym nieustępujące zakładom z zachodniej Europy. Mimo różnych przeciwności i kolei losu, zrealizowana została idea powstania w Polsce silnego przemysłu elektrotechnicznego. Jakość i asortyment jego wyrobów jest na światowym poziomie o czym świadczą wyniki i kierunki rosnącego eksportu. Przemysł ten jest dziś znaczącą i ciągle rozwijającą się częścią krajowej gospodarki.

8. BIBLIOGRAFIA

1. Wilczyński W., Nowastowski J.: Referat na II Kongres Elektryki Polskiej „Przemysł elektrotechniczny w Polsce” - rozwój w latach 2004 -2014.
2. Grobicki J. [red.]: Polski Przemysł Kablowy. Praca zbiorowa, Stowarzyszenie Producentów Kabli i Osprzętu Elektrycznego, Bydgoszcz 2007.
3. Historia elektryki polskiej. T. 4: Przemysł i instalacje elektryczne, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1972.
4. Koncepcja horyzontalnej polityki przemysłowej w Polsce, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2007.
5. Kozera L. T., Makowski S.: 75 lat polskiego przemysłu elektrotechnicznego. Maszyny i aparaty elektryczne. Przegląd Elektrotechniczny 1994, nr 10.
6. Krajewski S.: Kondycja ekonomiczna polskiej elektrotechniki w latach 2000–2007, Wiadomości Elektrotechniczne, 2009, nr 1.
7. Krajewski S.: Przegląd osiągnięć przemysłu elektrotechnicznego w latach zmian systemowych 1990–1999. Wiadomości Elektrotechniczne, 2001, nr 7-8.
8. Makowski S., Słowikowski J.: Aspekty rozwoju przemysłu elektrotechnicznego w Polsce w relacji Centralnego Kolegium Sekcji Przemysłu Elektrotechnicznego SEP. Wiadomości Elektrotechniczne, 2006, nr 6.
9. Pustoła J.: Samorząd gospodarczy w polskim przemyśle elektrotechnicznym. Przegląd Elektrotechniczny, 1994, nr 10.

DEVELOPMENT OF ELECTROTECHNICAL INDUSTRY ON THE BACKGROUND OF OWNERSHIP TRANSFORMATIONS BETWEEN 1989–2011

Abstract: The article contains a description of the electrotechnical industry since the beginning of its history within the Polish lands to 1918. Then shows the period between 1918 - 1945. A detailed description of the structure of the electrotechnical industry covers a period of years 1945 - 1989. The contemporary period since 1989 shows ownership changes. Assessing the development of the electrical industry in Poland over the last twenty years and especially during the last eight years, belonging to the EU, you can say that we are in Poland, the exemplary sector. Many of the former large state-owned companies had found a new way of development with using foreign capital, other companies had been privatized and were still the companies of Polish capital. Good conditions were created for foreign investment in Poland. This resulted in a number of factories built for the production of electrical and electronic sector. The best known are the factory of household appliances, televisions assembly plants, factories of bunches of cables for automotive and electronic equipment service centers. Such development is favored by multiplying zones and industrial parks offering infrastructure and tax breaks. In these zones may of course also invest Polish entrepreneurs, but the companies existing for years outside these areas are subjected to unjust strong competitive pressure. Finally, many old craft production enterprises wonderfully developed, and they are beautiful, modern companies nothing inferior to plants in western Europe. Despite of many difficulties and vicissitudes, the idea of creation a strong electrotechnical industry in Poland was realized. The quality and range of its products is on the international level, as evidenced by the results and directions of increasing export. Today the electrotechnical industry is still the significant and growing part of the national economy.

Keywords: development, electrotechnical industry, ownership transformations